

ADALBERT IHLE

Missionæren der tippede magtbalancen i Det Danske Missionselskab

Forhenværende generalsekretær, cand.theol. Harald Nielsen

Resumé: Hen over foråret og sommeren 1889 oprulledes der en sag, som har fået navnet »ihlesagen«, og som rystede DMS i sådan grad, at det fremkaldte såvel et ledelseskifte som et systemskifte i missionselskabet.¹ Sagen handlede om en missionær, der havde været lidt for optimistisk i sine rapporter hjem til bestyrelsen og missionsvennerne. Da missionær Adalbert Ihle² i foråret 1889 vendte hjem til Danmark efter tolv års tjeneste i Det Danske Missionselskabs (DMS) arbejdsområde i Arcot i Sydindien, fik han at vide, at han ikke ville kunne genudsendes, da DMS' bestyrelse ikke længere havde tillid til ham. Tilsyneladende var der tale om, at Ihle havde gjort sig skyldig i magtmisbrug, både hvad angår økonomisk forvaltning og blomstrende rapporter hjem til bestyrelsen om dåbstal, der ikke havde bund i virkeligheden. Men i virkeligheden var der snarere tale om, at der var kræfter i dansk kirkeliv, der pønsede på at overtage ledelsen af DMS og kun ventede på, at der skulle opstå en sag, som kunne bruges som løftestang til at gennemføre et systemskifte. I dette spil blev Ihle en velkommen brik. I det følgende vil vi først se på, hvorledes selve sagen opstod, og hvad den indeholdt. Derpå vil vi følge de forskellige aktørers brug af sagen, hvor man dels krævede Ihles afsked, dels at bestyrelsens formand og forretningsudvalg skulle træde tilbage for at give plads til nye folk. Herefter vil vi se på det store møde mellem DMS' bestyrelse og repræsentanter for forskellige dele af dansk kirkeliv, som fandt sted i Fredericia i oktober 1889, og hvor DMS fik en helt ny struktur. Ved dette møde, der var indkaldt, for at bestyrelsen skulle give en redegørelse til missionsvennerne om, hvorfor man havde afskediget Ihle, kom

ihlesagen i virkeligheden til at fylde en ganske lille del af dagsordenen. På den baggrund diskuterer jeg, om Ihles afsked var berettiget eller ej. At Ihle blev brugt politisk til at forskellige aktører kunne nå deres mål, er uomtvisteligt. Men var afskedigelsen berettiget?

1. Introduktion

1.1 Adalbert Ihle

Den første gang, vi hører om Adalbert Ihle, er i et bestyrelsesnotat fra 1875,³ hvor det fortælles, at »efter Oplysninger, som vare modtagne fra Lærer Ihle, der forbereder sig til at tage Examen som Missionselev, vedtoges at tilstaa ham 20 Kroner maanedligt i 4 Maaneder.« De fire måneder brugte han godt, og i sommeren 1875 kunne han underkaste sig den prøve, der gav ham adgang til at blive missionselev.⁴ I den følgende tid læste han hos sognepræsten ved Sankt Stefans Kirke i København, R. Volf.⁵ I efteråret kunne han gå op til missionærexamen,⁶ hvor han blev eksamineret »i gamle Testamentes Bibelhistorie, Troslære og Dogmehistorie, Det Nye Testamentes Exegese og Missionshistorie. Han havde i Forvejen udarbejdet 4 Afhandlinger over opgivne Emner. – Uagtet Prøven efterlod adskilligt at ønske paa Grund af den forkortede Forberedelsestid, fandtes dog ikke deri nogen Hindring for hans Udsendelse i Henhold til den tidligere tagne Bestemmelse desangaaende«.

Dagen efter blev han udsendt fra en fyldt Sankt Stefans Kirke, hvor både kirkens sognepræst og DMS' formand, A. V. Holm,⁷ talte. Protokollen nævner lakonisk, at dette skete, samtidigt med at missionær Børresen⁸ holdt møde. Det er værd at bemærke, at der ikke ansøges om tilladelse til ordination af ham før hans udsendelse. Det kan skyldes en vis usikkerhed om hans egnet, hvilket normalt gav anledning til, at vedkommende blev udsendt som ikke-ordineret missionærassistent, der skulle være i praktik hos en erfaren missionær med henblik på en senere vurdering om fast ansættelse.

Ihle rejste i oktober 1876 via England til Indien og ankom i januar 1877 til Siloam, (ved tempelbyen Tirukoilur ca. 200 km sydvest for Madras/Chennai), hvor han i den kommende tid skulle være assistent hos missionær P. Andersen,⁹ indtil denne på grund af sin kones sygdom var nødsaget til at rejse hjem i 1879. I den anledning blev Ihle ordineret af Andersen,¹⁰ hvorefter han overtog ledelsen af Siloam. Ihle blev en meget aktiv missionær, der kunne sende opmuntrende rapporter hjem om fremgang for missionen og forslag til flere nye initiativer, hvoraf bestyrelsen dog ikke accepterede alle, for eksempel foreslog han oprettelse af skole for børn af hedenske høj-kaste familier under ledelse af en hedensk lærer. Det faldt ikke i bestyrelsens smag.¹¹

Anderledes positivt blev det modtaget, at Ihle på missionens vegne opkøbte jord, som kunne udlejes til fattige kristne, så de kunne skaffe sig et udkomme,¹² oprettelse af en lånekasse for fattige kristne,¹³ oprettelse af en kostskole for kristne piger fra Tirukoilur og de omkringliggende byer,¹⁴ og ved mødet mellem bestyrelsen og kredsforeningerne i 1884¹⁵ kunne formanden meddele, at Ihle havde skrevet til bestyrelsen og fortalt, at

den gamle kirke i Siloam var så ringe, at den trængte til at blive erstattet af en helt ny. Hertil svarede bestyrelsen, at den dels måtte have et budget for et sådant nybyggeri, dels måtte menigheden selv bidrage økonomisk til at gennemføre projektet. Først når man havde sikkerhed for disse to forhold, kunne bestyrelsen tage stilling til forslaget. Det ses ikke af protokollen, hvornår bestyrelsen har godkendt kirkebyggeriet i Siloam, men i sommeren 1886¹⁶ måtte bestyrelsen tage til efterretning, at byggeriet var blevet 500 Rupies dyrere, hvilket man valgte at dække.

Alt dette var sammen med fine rapporter og voksende dåbstal sød musik i DMS-vennernes ører. Det lød næsten lige så godt som det, man hørte fra Børresen og Skrefsrud.¹⁷ Endelig så det ud til, at DMS havde fået en rigtig missionær, der kunne omvende hedninger. Men glæden varede ikke ved.

I 1887 udsendtes to unge missionskandidater, Morten Andersen¹⁸ og Sofus Frants Berg¹⁹ til Siloam som Ihles medhjælpere. Der gik kun kort tid, før der udviklede sig et misforhold mellem Andersen/Berg på den ene side og Ihle på den anden side. Dette misforhold fik de to unge missionærer til at sende breve²⁰ til bestyrelsens formand A. V. Holm, hvori de fremførte følgende:

- a) At Ihle havde et mistænkeligt stort privatforbrug
- b) At kirken i Siloam dels var placeret forkert, langt fra byen Tirukoilur, dels var bygget for dårligt, så den stod over for en kostbar istandsættelse²¹
- c) At Ihle kun sjældent tog på prædikenrejse
- d) At han opførte sig på en herskende og ukærlig måde over for inderne²²
- e) At han omgav sig med for dårligt funderede indiske medhjælpere.

Disse breve kom til at danne optakten til den såkaldte ihlesag, der udviklede sig på baggrund af de beskyldninger, som Andersen og Berg havde fremsat. Vi skal i det følgende se, hvorledes denne sag fik indflydelse på hele DMS' udvikling og dermed også på dansk kirkehistorie.

1.2 Bestyrelsens behandling af sagen

Efter at Holm havde modtaget brevene fra Andersen og Berg, sendte han dem først til udtalelse hos medlem af bestyrelsen, T. Løgstrup,²³ for at få hans vurdering af de rejste beskyldninger. Når Holm bad om Løgstrups mening i sagen, skyldtes det, at Løgstrup var Holms fortrolige, som han arbejdede på at få gjort til DMS' sekretær.²⁴ Desuden var Løgstrup den af bestyrelsens medlemmer, der havde det største personkendskab til missionærerne gennem en hyppig korrespondance.

Af Løgstrups svar²⁵ fremgår det, at han allerede i et par år havde været forberedt på det, som nu var kommet frem. Hans mistanke var blevet styrket, da missionær Schlesch²⁶ havde besøgt ham under sit hjemmeophold hen over sommeren 1888. Dertil kom, at Løgstrup havde korresponderet med Andersen og Berg, der havde bekræftet

hans mistanke. Endelig havde Herman Jensen²⁷ – efter en kraftig opfordring – sendt ham et »aldeles afgjørende Brev«. ²⁸ Jensen bekræftede Andersens og Bergs ovennævnte punkter a), c) og d). På denne baggrund afgav Løgstrup sit votum: »Ihle hjem – hjem snarest, hjem for stedse. Hvis der er lidt pengetab, må selskabet bære det som en lærestreg«.

Løgstrup fulgte dette brev op med endnu et brev,²⁹ hvori han tolkede, hvorfor det var gået så galt. Bestyrelsen havde begået den »Hovedfejl« at sende folk ud, som ikke var »grundig omvendte«. ³⁰ Dermed anslår Løgstrup en tone, som senere vendte tilbage hos Wilhelm Beck og Indre Mission. Desuden vurderede Løgstrup, hvilke konsekvenser sagen kunne få for selskabets prestige, hvilket fik Løgstrup til at frygte for, at sagen kunne fremkalde et nyt Kasinomøde,³¹ som ville kunne »vippe« bestyrelsen. Løgstrup håbede dog, at man »for Sagens Skyld« måtte skånes for et sådant møde. Dette håb blev ikke opfyldt, hvad vi skal vende tilbage til senere.

Medens Holm, som vi har set, straks kontaktede Løgstrup, så var han mere tilbageholdende over for den øvrige bestyrelse. Kun Skat Rørdam³² (Holms fætter og medlem af forretningsudvalget) blev orienteret. Derimod blev det andet medlem af forretningsudvalget stiftsprovst C. Rothe³³ ikke orienteret. Og da Holm udsendte en rundskrivelse³⁴ til hele bestyrelsen med en række punkter, som han bad bestyrelsen votere, nævnte han under punkt 5 kun, at Ihle påbegyndte hjemrejsen tidligere end først aftalt.

Derimod orienterede han næstformanden, Jens Vahl,³⁵ om sagen ved at sende ham Løgstrups,³⁶ Andersens og Bergs breve. Denne læsning ændrede Vahls syn på Ihle og Siloam, og han tilsluttede sig Løgstrups votum.³⁷ Men modsat Løgstrup forudså han ikke, at sagen ville få nogen nævneværdig betydning.

Selv om bestyrelsen ikke fik en officiel redegørelse, blev flere efterhånden orienteret om sagen, og i slutningen af februar skrev Wilhelm Beck³⁸ til Holm og takkede for, at han var blevet inddraget i overvejelserne vedrørende sagen. Beck tilsluttede sig Løgstrups vurdering, da han havde tillid til dennes dømmekraft.

Først midt i marts udsendte Holm en rundskrivelse³⁹ til hele bestyrelsen, hvori han lagde Ihles forhold frem til votering. Som bilag vedlagde han brevene fra Andersen og Berg. Holm kom med sin egen vurdering af sagen, der nøje fulgte Løgstrups holdning. Dette medførte, at et af bestyrelsens medlemmer, E. Høyer-Møller,⁴⁰ straks meldte sin udtrædelse af bestyrelsen med den begrundelse, »at det er uforvarsligt at sidde i Spidsen for en Sag, som man ikke længere har Tillid til«. Han følte sig som en skibbruden. Han havde ikke andet håb i Indien end Ihle, og nu var håbet bristet.⁴¹ Også formanden overvejede sin stilling. Det fremgår af et brev⁴² fra Løgstrup til Holm, hvori Løgstrup går ind på Holms overvejelser, som han frarådede, og tilføjede derpå, at hvis Holm alligevel ville gå af, så foreslog Løgstrup, at Vahl blev formand og han selv rejsepræst, mens forretningsudvalget skulle afskaffes.

Som sagen blev fremstillet i bestyrelsen, er det bemærkelsesværdigt, at den blev kørt af Løgstrup, som viste sig stærk nok til at dirigere de andre bestyrelsesmedlemmer

med sine argumenter. Men selv om Løgstrup viste sig stærk, og selv om han viste sig i stand til at gennemskue problemerne, tog han dog fejl i sin vurdering af Holms fremtid som formand.

Først i maj blev bestyrelsen indkaldt til møde⁴³ hos Holm i Gladsaxe præstegård, hvor man drøftede Ihle, og det »besluttedes, at Missionær Ihle, der nu er hjemkommen fra Indien, paa Grund af de om hans Arbejde og øvrige Forhold fremkomne Oplysninger ikke mere skal udsendes til Indien, men foreløbig nyde 1 Aars Løn, men derimod ikke udbetales nogen Godtgjørelse for formentlig havde Udgifter i Anledning af Opførelsen af Kirken i Siloam.« Forud for mødet var Ihle blevet forhørt enkeltvis af Holm, Skat Rørdam og Rothe, samt pr. brev af Løgstrup. Dog havde Ihle allerede ved sin hjemkomst ved et møde med Rørdam fået at vide, at han var afskediget fra missionens tjeneste med begrundelsen: »af Mangel paa Kjærlighed til Nationen, eller dem jeg arbejdede imellem« (Ihle 1889, 12). Denne samtale med Rørdam fandt sted kort efter Ihles hjemkomst til Danmark og før bestyrelsen samledes i Gladsaxe præstegård. Vi noterer os, at bestyrelsen skred til afskedigelse af Ihle uden først at høre hans egen udlægning af sagen.

Ved et bestyrelsesmøde i juni i Nyborg⁴⁴ besluttede bestyrelsen at stille Ihle over for enten at søge sin afsked af helbredsgrunde eller afvente en grundig undersøgelse af hans økonomiske forvaltning. Ihle valgte den første løsning.

1.3 Fremstillingen for offentligheden

Den første redegørelse, som blev givet offentligheden, var i forbindelse med Ihles beretning for 1888 i Dansk Missionsblad.⁴⁵ I denne beretning fortalte Ihle, at der havde været kvægepest i Siloam, hvilket havde medført en øget fattigdom. Derfor havde to familier ladet sig lokke over til katolikkerne ved løfte om økonomisk hjælp.

Hertil knyttede Holm en kommentar, hvori han påpegede, at ud fra en opgørelse over menighedsmedlemmernes antal, som Ihle havde tilsendt bestyrelsen ved udgangen af 1888, så var det i virkeligheden ikke to familier, der havde forladt menigheden, men mange – nogle til katolikkerne, andre tilbage til hedenskabet. Det havde i alle disse tilfælde vist sig, at inderne havde ladet sig døbe, fordi de troede, de på denne måde kunne få økonomiske fordele ved at være med i menigheden. Dette fik Holm til at udtrykke stor skuffelse på grund af disse oplysninger om arbejdets tilbagegang, og han tilføjede, at selv om Ihle i årets løb havde døbt nogle få indere, ville det ikke kunne mildne skuffelsen, og Holm forberedte læserne på, at Ihle ikke ville være i stand til at holde møder, når han kom hjem.

Holm nøjedes altså med kun at orientere om den åndelige skuffelse: at den fremgang, som havde præget beretningerne de tidligere år, i 1888 var vendt til en tilbagegang. Derimod orienterede Holm ikke om de andre punkter, som bestyrelsen anklagede Ihle for, og som han blev afskediget på baggrund af.

1.4 Mødet med kredsforeningerne

I juni 1889 mødte⁴⁶ bestyrelsen repræsentanter for kredsforeningerne i Nyborg. Af de 60 kredsforeninger var kun 18 foreninger repræsenterede. Ved dette møde fik DMS' venner for første gang at vide, at man havde afskediget Ihle. I sin beretning⁴⁷ lagde Holm vægt på fem punkter som begrundelse for afskedigelsen:

- a) Kateketerne havde været letsindige i deres bestræbelser for at vinde dåbskandidater, idet de havde lovet dem timelige fordele, hvilket Ihle aldrig havde berettet om.
- b) Ihle havde ladet sig bedrage med hensyn til kastefolkene, som næsten alle var gået over til katolikkerne.
- c) Han havde placeret kirken i Siloam langt uden for byen Tirukoilur, der havde 10.000 indbyggere; desuden var kirken ikke bygget solidt nok.
- d) Ihle var psykisk nedbrudt på grund af den sidste tids skuffelser.
- e) Hans regnskaber var meget mangelfulde; han kunne ikke gøre rede for en manko på 784 Rupies (ca. 980 kr.).

På den baggrund konkluderede Holm, at bestyrelsen anså Ihle for uskikket til genudsendelse. Vi noterer os, at i de punkter, som formanden lagde til grund for afskedigelsen af Ihle, finder vi slet ikke det punkt, som han reelt blev afskediget for i Ihles samtale med Rørdam, nemlig at han opførte sig på en herskende og ukærlig måde over for inderne. Desuden er der i forhold til de hidtil kendte anklager føjet de to sidste punkter vedr. Ihles psykiske tilstand og rod i økonomien. I den efterfølgende debat talte repræsentanten fra Vendsyssel Missionsforening,⁴⁸ og fremhævede den store skuffelse, som sagen om Ihle havde fremkaldt i Vendsyssel, der oplyste, at man i Vendsyssel Missionsforening vidste adskilligt mere end det, formanden havde fremført, og de »vidste det fra første Haand.« Derfor krævede han, at bestyrelsen indkaldte repræsentanter fra hele »den levende Menighed« til et fortroligt forhandlingsmøde om sagen.

Også Vilhelm Beck tog ordet og udtalte som sin overbevisning, »at den danske Mission nu gennemgaar sin alvorligste Krise, idet det nu skal vise sig, om den vaagnende Kjærlighed til Missionen hos Menigheden er stor nok til at taale Slaget. Han søgte Kilderne til Missionens vanskelige Stilling deri, at den oprindeligt ikke har været Menighedens Barn, men væsentlig støttet af saadanne, som ikke havde noget med den levende Menighed at gøre, hvad der da ogsaa havde vist sig i Kredsforeningerne og deres Repræsentanter. Hermed hænger ogsaa sammen, at det endog er tvivlsomt om nogle af nuværende Missionærer, om de tør betragtes som troende Mennesker.«⁴⁹

Som afslutning på debatten konkluderede Holm, at ihlesagen ikke ville kunne gøres, da bestyrelsen belært af de bitre erfaringer havde indført en ordning, så at missionærerne dannede en konference med en formand, næstformand og kasserer, som skulle varetage den lokale overvågning af, at alt foregik på den korrekte måde.

2. Brugen af ihlesagen

2.1 Vilhelm Beck og Indre Mission

Vilhelm Becks indlæg ved mødet i Nyborg var præget af hans missionssyn. Allerede i sin tale ved det store missionsmøde i Sorø i 1864⁵⁰ havde han sagt, at det kun var omvendte mennesker, der med sandhed kunne drive ydre mission. Selv om Beck ved Nyborgmødet havde været medlem af bestyrelsen i syv år og derved havde haft medansvar for selskabets ledelse og dets missionærer, fremførte han i sit indlæg i Nyborg et skarpt angreb på selskabet og dets missionærer.

Ved det forudgående bestyrelsesmøde samme dag havde Holm spurgt Løgstrup, om han ville nedlægge sit embede for at blive DMS' sekretær, hvilket Løgstrup havde afvist med henvisning til den aktuelle situation. Da de forlod mødet, havde Beck sagt til Løgstrup: »det var godt, at De sagde nei til det, L., det gaar aldrig med Holm. Lad ham nu gaa sin Vei; nu har han jo faaet Ridderkorset; nu kan han jo godt pille af« (Nielsen 2016, 270).

Få uger senere afholdtes det tredje nordiske missionsmøde i Kristiania,⁵¹ hvor Beck igen talte om forholdet mellem den indre og den ydre mission, hvor han blandt andet sagde, at: »de Gaver, man fik fra den Side [altså de vantro], var der ingen Velsignelse ved, de duede da kun til at betale de Dumheder med, som Bestyrelsen kunde begaa. Man kunde se det Særsyn, at vantro, uomvendte Præster sad og udsendte vantro, uomvendte Missionærer for at omvende Hedninger. Det er Galehus-Mission«. ⁵² Indremissionspræsten Asschenfeldt-Hansens⁵³ reaktion på Becks tale var: »Det kan nok være, at disse Udtalelser og hele det skønne Møde lagde til Ilden i vore Hjerter. Vi følte det klarere end nogensinde, at der her i Danmark maatte finde en 'Omvæltning' Sted« (Asschenfeldt-Hansen 1930, 95). Og Vahl skrev i et brev til sin hustru: »I Fredags brød det løs over det danske Missionselskab« (Blauenfeldt 1918, 160).

Hjemme igen gav Beck en orientering i Indre Missions Tidende⁵⁴ om den aktuelle situation i DMS. I forhold til hans indlæg i såvel Nyborg som i Kristiania, er tonen meget afdæmpet. Beck konstaterede, at det ikke gik så godt med missionen i Indien, som man havde troet. Men han kom ikke ind på, *hvad* der var galt. Derimod drejede han fremstillingen ind på, *hvorfor* det var gået galt, og her var argumentationen den samme som i Nyborg. Han sluttede med at opfordre Indre Missions venner til ikke at slippe DMS på grund af den skuffelse, som ihlesagen havde fremkaldt. Men bag facaden var Beck rasende, hvilket han udtrykte i et brev til Vahl:⁵⁵ »At Ihle døber Hedninger til at blive i Djævelens Gerninger, d.e. fortsætte Flerkoneriet, - og at derom kan forhandles og afstemmes i Bestyrelsen, har berørt mig saa stærkt, at jeg har meldt Formanden, at dersom der ikke gøres noget alvorligt for at faa Ende paa det Uvæsen, saa melder jeg mig ud af Bestyrelsen fuld af Foragt for dansk Missionselskab og vil, drevet af min Samvittighed, være nødt til at sige Menigheden det og begynde en Krig paa Liv og Død mod dansk Missionselskab. Du bør vide det, da du dog er min eneste rigtige Ven i Bestyrelsen, maaske du kan forhindre det«. Det, Beck her henviste til, var en forhandling

mellem bestyrelsen og repræsentanter for kredsforeningerne i 1888, hvor bestyrelsen forelagde en forespørgsel fra Ihle om, hvorledes man skulle forholde sig til, når en hedning med flere koner bad om dåb. Ihle havde altså ikke praktiseret den kritiserede dåb, men spurgt om bestyrelsens vejledning. Bestyrelsen havde været helt klar i sit svar, da man afviste en sådan praksis.⁵⁶

2.2 Løgstrups brug af ihlesagen

Vi har set, hvordan Løgstrup var hurtig til at fælde dom over Ihle. Der er ingen tvivl om, at han gjorde det i en ærlig bekymring for DMS. Når han skrev til Holm, at han var bange for, at denne sag kunne udløse et nyt Kasinomøde, så var det reelt nok. Reaktionen fra Vendsyssel Missionsforening ved Nyborgmødet understreger denne bekymring, idet repræsentanten for denne missionsforening under mødet krævede et ekstraordinært møde med repræsentanterne, hvor man kunne drøfte hele sagen. Men samtidig kunne Løgstrup også se sin egen interesse fremmet gennem sagen.

Løgstrup havde siden 1880 været sognepræst i Helligsø-Gettrup i Thy, og han trængte nu til luftforandring. Derfor var han særdeles lydør over for røster i bestyrelsen, der gerne så ham i en stilling som enten sekretær eller rejsepræst – eller begge dele. Holm, der havde fået Løgstrup ind i bestyrelsen i 1886, oplevede efterhånden arbejdet belastende som formand, der havde hele korrespondancen med såvel den voksende missionærkreds som de hjemlige missionsvenner. Derfor arbejdede han med at få Løgstrup udnævnt som selskabets sekretær. Beck og Vahl havde på deres side øjnene rettet mod den unge missionspræst, der dels var særdeles kyndig med hensyn til arbejdet i Indien og en meget flittig taler ved missionsmøder rundt om i landet – fortrinsvis i Jylland. Alene i 1888 blev det til 72 møder for missionen uden for Løgstrups eget sogn.⁵⁷ Derfor så de gerne, at han fik en status i DMS som »rejsepræst«. Hen over efteråret 1888 og foråret 1889 vendte Løgstrup i breve til Vahl gang på gang tilbage til dette spørgsmål, som han var særdeles interesseret i, da det ville kunne hjælpe ham bort fra embedet i Thy til et mere centralt sted i Jylland. Han øjnede også en chance for at kunne forbedre sine økonomiske vilkår, da sognet i Thy var et fattigt sogn med små indtægter.

Allerede før ihlesagen begyndte at rulle, var det bestemt, at Ihle skulle på hjemmeophold i 1889. Det fik Løgstrup til i et brev til Vahl⁵⁸ at fundere over, om Ihle kunne blive en konkurrent til hans egne ønsker om at blive rejsepræst, hvilket fik ham til at skrive om Ihle: »jeg er kommet til at tænke på, vil han [Ihle] efter sin hjemkomst tilbyde sig som rejsetaler. Men han er jo aldeles ikke kjendt af de troende her hjemme, således som jeg nu ved flere års arbejde er blevet, og hans selvsyn af forholdene i Indien kan næppe opveje dette«. ⁵⁹ Det kunne altså tyde på, at Løgstrup så en trussel mod sin drøm om at blive rejsepræst, hvis Ihle med lokalkendskab fra Indien kom hjem og rejste rundt og holdt taler. Da derfor brevene fra missionærerne Andersen og Berg kom med anklager mod Ihle, var Løgstrup ikke sen til at gribe chancen og kræve Ihle afskediget.

Alligevel afviser Løgstrup spørgsmålet fra Holm under bestyrelsesmødet i Nyborg i juni 1889, fordi Løgstrup på dette tidspunkt var klar over, at Holm var fortid som formand, hvilket Beck da også bekræftede Løgstrup i samme dag. Det ville kun være et spørgsmål om tid, før Indre Mission med Beck og Vahl kunne udføre deres plan om at overtage ledelsen af DMS – og i denne plan optrådte Løgstrup som dirigent.

Derfor var det også Løgstrup med sin fortrolighed til Holm, der, som vi skal se i næste kapitel, kom til at tage den afgørende og svære samtale med Holm, hvori Holm blev bedt om at træde tilbage sammen med forretningsudvalget. Derefter var Løgstrups fremtid afgjort. Han var villig til at påtage sig arbejdet som rejsepræst, men vaklede endnu lidt i spørgsmålet, om det skulle være et fuldtidsjob – eller han skulle søge et centralt placeret præsteembede, men i september 1889 besluttede han sig efter at have fået et par opfordringer til at søge Pjedsted mellem Fredericia og Vejle.⁶⁰ Samtidig var han dybt engageret i at orkestrere det ekstraordinære forhandlingsmøde i Fredericia, så da han ikke fik Pjedsted lå vejen åben til, at han kunne realisere sin drøm om at blive sekretær og rejsepræst – med sekretærjobbet som første prioritet.

2.3 Løgstrups initiativ i Norge

Det er naturligt, at Holm blev dybt berørt ved Becks tale i Kristiania. For anden gang i løbet af ca. to uger havde Beck offentligt angrebet DMS' bestyrelse og missionærer. Ved en udflugt til Drammen dagen efter Becks tale opsøgte Løgstrup Holm for at få en samtale om selskabets fremtid. Ved den lejlighed havde Holm spurgt Løgstrup direkte, om han troede, at Holm ville kunne fortsætte som formand. På dette direkte spørgsmål svarede Løgstrup lige så ligefremt, hvilket viser den fortrolighed, der var imellem de to: »jeg tror ikke De kan faa den Tilknytning i den levende Menighed, som nu alene kan hjælpe DMS; saa dersom De kan bringe det Offer at trække Dem tilbage som Formand og lade Provst Vahl⁶¹ komme til, men selv blive i Bestyrelsen, saa tror jeg, at De i Øieblikket gjør DMS den største Tjeneste« (Nielsen 2016, 271). Derpå tilføjede Løgstrup, at det ikke blot var Holm, der måtte gå af, det var hele forretningsudvalget. Holm takkede for dette råd, og bekræftede det senere i et brev til Løgstrup.⁶²

Kort efter skrev Løgstrup et brev til Holm,⁶³ hvori han blandt andet skrev: »Det er det Kalkarske Syn, der tillægges Dem, og det Kalkarske Syn, der klages over med Rette eller Urette⁶⁴ eller med en Blanding af begge Dele. 'Vi har ingen Tillid til DMS saalænge det er i det Kalkarske Spor, og det gjør det, saa længe Holm er Formand,' saaledes lyder det rundt om, ikke blot fra Indremissions Mænd [...]. Det er ej saa meget Ihlesagen, der er i Vejen, fordi – som sagt det Kalkarske Spor, Syn, Virkemaade osv. tillægges Dem. Om Dr. Rørdam kom i Stedet vilde ikke hjælpe, da han er Grundtvigianer, og paa Grund af den stadige Ulmen og Strid fra de yderliggaaende Grundtvigianeres Side, vil selv den dygtigste, viseste og kjærligste Mand af den retning ikke kunne hjælpe, fordi det gjælder at hele gammel Skade, der er groet i Aarevis«.

Dermed fik Løgstrup sagt det rent ud, at Ihlesagen i virkeligheden ikke havde den store interesse i sig selv. Den blev blot den sag, som Indre Mission kunne udnytte til at kompromittere den siddende bestyrelse – og især forretningsudvalget – og fremkalde det ledelsesskifte, som man havde ventet på, siden Becks tale i 1864 og Johannes Clausens pjece i 1870.⁶⁵ Med andre ord, det var et systemskifte, man ønskede, når man talte om den levende menighed. Man ville væk fra Kalkars folkekirkelinje. Men ud over at ville have 'den levende menighed' til magten, hvad havde man da forestillet sig? I den forbindelse kom Løgstrup og dennes fætter, Henry Ussing,⁶⁶ til at spille en væsentlig rolle. Ussing øjnede i denne forbindelse muligheden for, at DMS kunne komme til at spille en afgørende rolle for gennemførelsen af de kirketanker, han var i færd med at udvikle i disse år, og som førte til dannelsen af Københavns Kirkefond.

2.4 Bestyrelsens arbejde i sommeren 1889

Ved mødet i Nyborg havde Vendsyssel Missionsforening foreslået, at der blev indkaldt til et ekstraordinært repræsentantskabsmøde, og Ussing havde i et privat brev til Løgstrup foreslået, at bestyrelsen indkaldte en »Notabelforsamling af Missionsvenner«, hvor bestyrelsen kunne bekende sine synder, og man kunne tale om fremtiden. På den baggrund havde Løgstrup foreslået Holm, at man skulle holde et sådant møde, hvor man kunne få talt ud om problemerne.

I august 1889 tog Holm dette spørgsmål op til forhandling i bestyrelsen. Det skete ved en rundskrivelse,⁶⁷ hvor Holm præsenterede tanken om at afholde et sådant møde, og han anså det for vigtigt, at holde mødet hurtigst muligt i København – helst i september. De enkelte bestyrelsesmedlemmers holdning kan læses ud af de vota, de har givet på rundskrivelsen. Heraf fremgår det, at Rothe og Skat Rørdam var imod Holms forslag. Rørdam mente, at et sådant møde var imod DMS' love. I stedet foreslog han, at man kunne holde et møde med repræsentanter for Vendsyssel Missionsforening og med Ussing *i hans egenskab af missionsven* og ikke som leder af missionskolen (min fremhævelse). Rørdam begrundede dette med, at det var bestyrelsens ansvar at træffe afgørelserne. De øvrige i bestyrelsen stemte sammen med formanden, hvorved forslaget blev vedtaget. Derimod var man uenige om, hvor mødet skulle holdes – og hvornår. Løgstrup argumenterede kraftigt for, at det skulle være et sted i Jylland (dog ikke i Vendsyssel). Og af hensyn til det store forberedelsesarbejde kunne han ikke acceptere, at mødet blev afholdt før i oktober.

På baggrund af resultatet af denne forhandling holdt forretningsudvalget et møde,⁶⁸ hvor det på trods af flertallet ved den skriftlige votering vægrede sig ved at acceptere afgørelsen. Holm var altså kommet i mindretal i forretningsudvalget. Dette fik Vahl, Beck, Stubkjær⁶⁹ og Løgstrup til at mødes hos Ipsen⁷⁰ i Assens for at drøfte situationen. De fem bestyrelsesmedlemmer besluttede at kræve indkaldt til et møde den 8.-10. oktober 1889 i Fredericia. De fem bestyrelsesmedlemmer satte deres mandat ind på deres

krav, ligesom de gjorde det klart, at hvis formanden afviste kravet, ville de på egen hånd gennemføre mødet. Holm fik otte dage til at svare – Beck.

Det er bemærkelsesværdigt, at Holms fortrolige, Løgstrup, er gået med til dette møde, hvilket han da også følte trang til at forklare. I et privat brev til Holm skrev han blandt andet: »Vi har alle i Missionselskabet følt os bundne af Deres Venlighed og Elskværdighed. Sagen og hele Situationen er voxet ikke blot Dem, men mig og os alle over Hovedet«. Løgstrup udtrykte sin fortsatte taknemlighed og kærlighed til Holm for alt, hvad Holm havde været for Løgstrup i de forgangne år.⁷¹

Stillet over for dette ultimatum havde Holm ikke noget valg. Efter begivenhederne i Nyborg, Kristiania og Drammen havde han og forretningsudvalget kun fungeret som et 'forretningsministerium', der kun ventede på en afløser, medens Løgstrup allerede de facto fungerede som selskabets sekretær. Når de fem derfor satte deres mandat ind på dette krav, var det på samme tid en reel og en tom trussel. Reel, fordi bestyrelsens forretningsudvalg formelt stadig havde magten ifølge lovene, tom, fordi bestyrelsens mindretal ingen chance havde for at føre selskabet videre uden flertallet, der tegnede forbindelsen til Indre Mission og den derfra nødvendige tillid – og økonomi.

Der kan ikke være tvivl om, at de fem var klar over denne dobbelthed. Brevet lader ane, hvor nær man var på en splittelse af selskabet. Men bruddet var dog ikke længere så alvorlig en realitet som før mødet i Kristiania. Hvis Holm ikke dengang havde renonceret til fordel for Vahl, havde bruddet været en reel mulighed, men på dette tidspunkt havde gruppen så megen magt over situationen, at den ikke satte noget til ved at spille med musklerne.

Brevet havde da også sin virkning. Gruppen fik sin vilje. Jeg har ikke i de tilgængelige arkiver kunnet finde nogen reaktion på brevet, men selve de fortsatte begivenheder er i virkeligheden udtryk for den reaktion, gruppen ønskede.

Ved et bestyrelsesmøde i september 1889 meddelte formanden, at han ønskede at fratræde som formand og udtræde af bestyrelsen i forbindelse med mødet i Fredericia. Det samme gjorde Rothe. Ved samme møde besluttede man, at pastor Viggo Gøtzsche,⁷² Fredericia, skulle anmodes om at være dirigent ved mødet, der skulle holdes særdeles fortroligt. Kun personer med adgangskort måtte få adgang til mødet, og der måtte ikke refereres til pressen fra mødet. Til referent fra mødet valgtes man Løgstrup.⁷³

3. Fredericiamødet 9.-10. oktober 1889

Så snart mødet var berammet, gik Løgstrup i gang med forarbejdet til mødet, og allerede i slutningen⁷⁴ af august kunne indbydelserne udsendes. Til mødet blev indbudt følgende grupper eller enkeltpersoner:⁷⁵

- a) 1 repræsentant for hver af de bestående kreds- og kvindeforeninger
- b) 10 mænd valgt af Vendsyssel Missionsforening (da denne kreds omfattede 10 selvstændige foreninger under én bestyrelse)

- c) 9 personer: en valgt af hver af DMS' bestyrelsesmedlemmer
- d) 5 Indremissionærer valgt af Indre Missions bestyrelse
- e) Formanden for Akademisk Missionsforening + en mere fra denne forening
- f) Troende præster og lægfolk rundt om fra hele Danmark – 10 fra København, 15 fra de øvrige købstæder, 45 fra landet.

Der blev i alt indbudt 186 personer, hvoraf mødte 154 deltagere, heraf 53 repræsentanter for kredsforeningerne. Byen Fredericia lovede at skaffe indkvartering til de mange gæster, og Statsbanerne gav fri befordring.⁷⁶ Af den omfattende dagsorden kan nævnes en redegørelse for ihlesagen, en behandling af kredsforeningsorganisationen, en drøftelse af retningslinjer for nye love for DMS og endelig en bemyndigelse til bestyrelsen til at ansætte en lønnet sekretær.

Mødet var indkaldt for at repræsentanter fra kredsforeningerne og andre missionsinteresserede kunne få en grundig orientering om ihlesagen og tale om fremtiden. Derfor fremlagde Løgstrup på bestyrelsens vegne en grundig fremstilling af ihlesagen ved at læse en redegørelse op for forsamlingen (Nielsen 1978, 86-94). Den eneste, der tog ordet i den anledning, var formanden for Akademisk Missionsforening, H. M. Fenger,⁷⁷ der kaldte bestyrelsens håndtering af Ihlesagen for stærkt kritisabelt. Han mente, at kritikken mod Ihle stammede fra Herman Jensen, der efter hans mening aldrig havde haft noget godt forhold til Ihle. Derfor havde han da også givet sit dårlige indtryk videre til de unge missionærer, der af mangel på sprogkundskab ikke var i stand til at gøre deres personlige observationer. Han kritiserede bestyrelsen for at have søgt oplysninger hos de andre missionærer, der derved blev hinandens spioner, hvilket efter hans mening fremkaldte jesuitisme. Endelig forsøgte han at formindske betydningen af de beskyldninger, der var rejst mod Ihles økonomiske forvaltning, ved at henvise til, at Ihle de sidste to år havde været psykisk syg. Derfor opfordrede han bestyrelsen til at tage beslutningen om Ihles afskedigelse op til fornyet vurdering.

Som den eneste gang ved mødet tog formanden ordet for at svare på dette angreb. Han kunne ikke medvirke til at rehabilitere Ihle, for det ville betyde, at Andersen og Berg måtte stemples som løgnere, Herman Jensen som en ondskabsfuld person, og den indiske missionær Lazarus⁷⁸ som ude af stand til at bedømme forholdene blandt sit eget folk. Holm påtog sig det fulde ansvar for Ihles udsendelse og sagde, at han havde haft de bedste forhåbninger til hans virke som missionær. Derpå gentog han de hovedpunkter i kritikken af Ihle, som var gennemgået i redegørelsen, og han sluttede med at omtale sit eget personlige forhold til Ihle efter dennes hjemkomst, der af forskellige grunde havde været meget vanskeligt og desværre ikke havde haft den udgang, Holm havde håbet, nemlig at Ihle skulle være kommet til selverkendelse og have undskyldt sine fejl. Det var ikke sket. Herefter tog en af lægmændene i forsamlingen ordet og anmodede om, at man afsluttede behandlingen af denne sag. Det gjorde man så og gik over til næste punkt i dagsordenen.

4. Ihles liv efter Fredericiamødet

Forsamlingen på Fredericiamødet havde fået, hvad den var kommet for, nemlig en redegørelse for Ihlesagen, som den i virkeligheden ikke interesserede sig synderligt for. Hvad der interesserede den, var fremtiden. Man ønskede, at den Kalkarske æra blev afsluttet, og den *levende menighed* fik ledelsen. Det var det, man ønskede at diskutere. Derfor blev Ihle kun en løftestang til at opnå egne mål.

Efter Fredericiamødet fortsatte korrespondancen mellem Ihle og bestyrelsen et stykke tid. Ihle ønskede stærkt tilskyndet af blandt andet sin mentor, pastor Volf, ved Sankt Stefans kirke, at give sin forklaring på begivenhederne. Det skete i et lille skrift: »Aaben Redegjørelse for Siloam og Ihle« (Kjøbenhavn 1889), der i en vis forstand var et modsvar til bestyrelsens åbne redegørelse ved Fredericiamødet. Bestyrelsen besluttede ikke at svare på dette skrift.⁷⁹

Efter afskedigelsen fra DMS ernærede Ihle sig først et stykke tid som lærervikar, hvorefter han blev klokker (kordegn) hos pastor Volf i Sankt Stefans kirke. Herefter går der en del år, inden vi igen hører fra Ihle. Men i 1906 tilbyder han DMS' bestyrelse at holde lysbilledforedrag fra missionsmarken, men det afslås af bestyrelsen.⁸⁰ Et halvt år senere forsøger Ihle sig igen, denne gang med et tilbud om, at han gerne vil udlåne sit udstyr til lysbilledfremvisning, hvilket bestyrelsen tager imod.⁸¹ Så gik der igen godt et års tid, hvorefter Ihle tilbyder at skænke DMS en række lysbilleder fra Kina med tilbud om senere også at skænke DMS en serie fra Indien, hvilket bestyrelsen »modtog med hjærtelig [sic] Tak«.⁸²

Hvordan skal man tolke disse tre svar fra bestyrelsen? Det første afslag blev givet, mens Løgstrup stadig sad i bestyrelsen og var sekretær. Som vi har set ovenfor, var Løgstrup en særdeles ivrig fortaler for, at Ihle skulle afskediges som missionær og ikke have adgang til missionsvennerne. I foråret 1908 valgte Løgstrup imidlertid at nedlægge sit mandat i bestyrelsen og opsiges sin stilling som sekretær⁸³ med henvisning til, at han var blevet sognepræst i Nyborg. Men en afgørende faktor i Løgstrups fratræden var et meget dårligt samarbejds-klima mellem ham og formanden, pastor Axel Busch.⁸⁴ Men da Løgstrup var væk, kunne bestyrelsen – hvori den gamle formand, Holm, stadig sad – begynde at gyde olie på vandene og forlige sig med fortidens synder. Dette underbygges yderligere ved, at bestyrelsen bevilgede Ihle en årlig pension på 300 kroner, da han 1922 gik på pension. Denne pension blev ved hans død overført til hans enke.⁸⁵

5. Konklusion

Vi har ovenfor fulgt ihlesagen, som den udviklede sig hen over forår og sommer 1889 fra en højt profileret skandalesag til en ligegyldig parentes. Der er redegjort for sagens opståen og indhold, hvorefter vi har fulgt, hvorledes forskellige aktører så deres fordel i at bruge denne sag til at fremme deres egne mål for DMS frem til Fredericiamødet, der egentlig blev indkaldt for at give missionsvennerne en grundig redegørelse for sagen. Det fik de. Men derefter havde de ikke længere interesse i sagen, men vendte sig i stedet

mod det, der var deres egentlige anliggende med mødet: at skaffe DMS en ny ledelse og en ny struktur. Dette havde Løgstrup allerede tidligt i forløbet i sommeren 1889 givet udtryk for i et privat brev til Holm, hvori han havde skrevet, at det i virkeligheden ikke var så meget Ihle, der interesserede missionsvennerne, men at man fik afsluttet »den Kalkarske æra«, som Holm var en del af. Ihle kom således til at blive en del af et politisk spil mellem forskellige aktører i deres bestræbelser for at nå deres egne mål. Derved blev han uden at ville det missionæren, der kom til at tippe magtbalancen i DMS, hvorved han også kom til at få en indflydelse på en vigtig side af dansk kirkehistorie.

Der er ingen tvivl om, at Ihle havde begået fejl under sin tid som missionær i Indien. Men om disse fejl var af en så graverende karakter, at det begrundede en afskedigelse, er en anden sag. Den eneste, der ved mødet i Fredericia forsvarede Ihle, var formanden for Akademisk Missionsforening, H. M. Fenger, der i øvrigt var under stærk påvirkning af Ihles mentor, den kendte københavnske indre missionsmand, pastor Volf. Fenger påstod, at der havde været et dårligt samarbejds-klima mellem Ihle og Herman Jensen, som skulle være smittet af på de øvrige missionærer. Det kan ikke dokumenteres ud fra de tilgængelige kilder, men må formentlig tillægges samtaler mellem Fenger og Ihle efter dennes hjemkomst og altså en form for efterrationalisering. Mere interessant er det, at Fenger giver bestyrelsen ret i, at Ihle de sidste to år i Indien led af psykisk sygdom, som ikke defineres nærmere. Denne sygdom havde ifølge Fenger været forklaringen på Ihles uregelmæssighed i økonomisk henseende.

Over for dette står bestyrelsens offentlige forklaring på afskedigelsen, der var listet op i de fem punkter citeret ovenfor under Nyborgmødet i juni 1889. Af disse punkter er det interessant at hæfte sig ved, at den begrundelse, som Ihle fik for sin afskedigelse kort efter sin hjemkomst ved mødet med Rørdam, nemlig at han opførte sig på en herskende og ukærlig måde (fremført af Ihle i dennes forsvarsskrift fra efteråret 1889), *ikke* fremgår af den offentlige fremstilling hverken ved Nyborgmødet eller Fredericiamødet. Dette rejser spørgsmålet, om bestyrelsen ved nærmere eftertanke har opgivet denne anklage.

Da Ihle vendte hjem til Danmark i foråret 1889 havde han været udsendt i tolv år uden hjemmeorlov. Senere var det normalt, at missionærer kom på hjemmeorlov efter cirka seks års tjeneste. Derfor kan henvisningen til, at han var psykisk nedbrudt, meget vel have sin rigtighed – ikke mindst set i lyset af, at Fenger netop i sit forsvar for ham fremhæver dette. Men var det afskedigelsesgrund? Fenger opfordrede bestyrelsen til at revurdere sagen efter en passende orlovs- og hvileperiode, men det ønskede bestyrelsen ikke. Tværtimod udtrykte Holm på Fredericiamødet, at hans forhold til Ihle efter dennes hjemkomst havde været anstrengt, fordi Holm havde håbet, at Ihle skulle komme til selverkendelse og undskylde sine fejl. Tilbage står, at bestyrelsen (Løgstrup) begynder sagen med konklusionen: »Ihle hjem – hjem snarest, hjem for stedse. Hvis der er lidt pengetab, må selskabet bære det som en lærestreg«. Da Løgstrup fælder denne dom,

har ingen i bestyrelsen hørt Ihles egen fremstilling af sagen, endsigede bedt ham om en skriftlig redegørelse. Arbejdsretligt ville en sådan procedure ikke blive accepteret i dag.

Noter

- 1 Jeg anfører referencer til utrykt kildemateriale i noterne, mens referencer til trykt litteratur er anbragt i teksten.
- 2 Adalbert Eugen Alexander Ihle (Albert Ihle), 1849-1924, missionær i Indien 1876-1889, derefter blev Ihle først lærervikar og senere klokker (kordegn) ved Sankt Stefans kirke i København.
- 3 BP, 1875, 26. januar, punkt 3, DMS/RA.
- 4 BP, 1875, 19. juli, punkt 3, DMS/RA: »Den anden Elev Ihle havde underkastet sig Prøven og bestaaet den godt, han var nu altsaa egenl. Missionselev og undervistes hos Pastor Wolf ved Stefanskirken«.
- 5 Rudolf Volf, 1838-1926, sognepræst ved Sankt Stefans Kirken i København 1874-1899, stiftsprovst i Store Heddinge 1899-1911; lic. theol. på en gammeltestamentlig afhandling, bestyrelsesmedlem i Københavns Indre Mission 1878-1899 (fra 1887 som formand).
- 6 BP, 1876, 20. september, pt. 2, DMS/RA.
- 7 Adam Vilhelm Holm, 1824-1913, sognepræst i Gladsaxe, medlem af DMS' bestyrelse 1870-1913, formand 1873-1889, æresmedlem af bestyrelsen 1898-1913.
- 8 Hans Peter Børresen, 1825-1901, dansk missionær i Indien, 1864-1901, grundlægger af Dansk Santalmission.
- 9 Peter Andersen, 1835-1913, missionær i Indien 1865-1879, 1868 ordineret som missionspræst, efter sin hjemkomst til Danmark klokker (kordegn) ved Sankt Stefans kirke på Nørrebro, København.
- 10 BP, 1879, 24. marts, punkt 2, DMS/RA.
- 11 BP, 1881, 31. august, punkt 3, DMS/RA.
- 12 BP, 1883, 17. januar, punkt 1, DMS/RA.
- 13 BP, 1883, 16. februar, punkt 5, DMS/RA.
- 14 BP, 1884, 10. marts, punkt 3, DMS/RA.
- 15 BP, 1884, 10.-11. juni, punkt 1, DMS/RA.
- 16 BP, 1886, 24. august, punkt 1, DMS/RA.
- 17 Lars Olsen Skrefsrud, 1840-1910, norsk missionær, der sammen med Børresen grundlagde Santalmissionen. Blev i 1865 gift med den norske kvinde, Anna Onsum (1838-1870), der rejste til Indien sammen med ægteparret Børresen. Det viser sig, at Ihle har stået i forbindelse med Børresen, der »har skrevet til Ihle, at det går ikke an at sige folk her hjemme i Evropa sandheden, ti så vil missionsgaverne aftage« (Brev fra Løgstrup til Vahl, 11. februar 1889, Vahls arkiv, Løgstrups breve, RA). Løgstrup hævder, at han havde skriftligt bevis for denne påstand. Dette bevis har ikke kunnet findes i de tilgængelige arkiver.
- 18 Morten Andersen, 1861-1931, missionær i Indien 1887-1903.
- 19 Sofus Frants Berg, 1860-1907, missionær i Indien 1887-1907.
- 20 Brev af 12. november 1888 fra S. F. Berg til Holm, og brev af 25. november 1888 fra M. Andersen til Holm, missionærkorrespondance, DMS/RA.
- 21 Som et kuriosum kan nævnes, at kirken i Si-loam stadig står som på Ihles tid og er dagligt i brug til gudstjenester og andagter for dels kostskolen, dels stedets menighed.
- 22 Blandt andet gik der rygter om, at Ihle skulle have slået en inder med sålen på sin sko, hvilket for en inder er den største ydmygelse. Det var dette punkt, Ihle reelt blev afskediget for ved samtalen med Rørdam kort efter sin hjemkomst til Danmark.
- 23 Jens Theodor Nicolai Løgstrup, 1853-1933, præst, sad i DMS' bestyrelse 1886-1898 og 1907-1908, var DMS' første lønnede sekretær (generalsekretær) 1889-1908. Se også Kirkehistoriske Samlinger, 2016, 268-303.
- 24 Brev af 17. december 1888 fra Løgstrup til Holm, Bestyrelseskorrespondance, DMS/RA og brev af 8. januar 1889 fra Holm til Rørdam, hvori han orienterer Rørdam om planerne, Formandens kopibog nr. 11, DMS/RA – at det ikke kun var Holm, der ønskede Løgstrup knyttet tættere til DMS vidner et brev fra Løgstrup til Vahl, 15. oktober 1888, om. Heri skitserer Løgstrup en række ideer, som han ønsker gennemført, heriblandt også en rejsepræst for den ydre mission, og i et nyt brev fra Løgstrup til Vahl af 15. december 1888 tager Løgstrup spørgsmålet om rejsepræst op endnu en gang. Årsagen er, at han i 1888 har haft

- 72 missionsmøder uden for sit eget sogn, hvilket han indser ikke kan blive ved at gå. Han udtrykker derfor en stærk interesse i at blive rejsepræst (Vahls arkiv, breve fra Løgstrup, RA)
- 25 Brev af 29. december 1888 fra Løgstrup til Holm, Bestyrelseskorrespondance, DMS/RA.
- 26 Christian Georg Andreas Schlesch, 1855-1932, typograf, bestod missionæreksamen ved kirkeministeriets kommission den 17. juni 1879 og ordineret til missionspræst i Viborg Domkirke af biskop Swane den 31. juli 1879, missionær i Indien 1879-1899, derefter ansat først som kasserer, senere som sekretær i DMS til sin død.
- 27 Herman Jensen, 1842-1909, udsendt som missionær til Indien sammen med Løventhal i 1872, 1874-1877 missionær for DMS i Siloam, derefter ønskede han at arbejde for højkastefolk, hvilket han gjorde følgende steder for DMS: 1877-1878 i Ranipet, 1878-1898 i Madras, 1898-1902 i Tiruvannamalai, hvorefter han flyttede til Bangalore for at arbejde med litterært arbejde 1902-1909.
- 28 Brev af 24. oktober 1888 fra Jensen til Løgstrup, brevet kendes kun i Løgstrups gengivelse i hans brev til Holm af 29. december 1888. – Løgstrup skriver i brev til Vahl af 2. februar 1889, hvorledes han satte H. Jensen »kniven for struben« for at få ham til at udtale sig udførligt og ærligt om Ihle og forholdene i Siloam (Vahls arkiv, Løgstrups breve, RA).
- 29 Brev af 3. januar 1889 fra Løgstrup til Holm, Bestyrelseskorrespondance, DMS/RA.
- 30 Dette er i virkeligheden en kritik af såvel Holm, som Skat Rørdam, C. Rothe og Vahl, der alle var med til at ansætte Ihle og udsende ham i 1876, hvorfor Vahl da også spørger Løgstrup, hvorfor han ikke tidligere har fortalt om Ihles misbrug af sit embede (Vahl til Løgstrup 29. januar 1889), hvortil Løgstrup svarer, at først i oktober 1888 havde han fået fuld vished derom i et privat brev fra H. Jensen (Løgstrup til Vahl 2. februar 1889, Vahls arkiv, Løgstrups breve, RA).
- 31 Møde afholdt i dagene 25. og 26. oktober 1870 mellem DMS' bestyrelse og Kredsforeningernes repræsentanter ang. voldsom kritik rettet mod især formanden, C. H. Kalkar.
- 32 Thomas Skat Rørdam, 1832-1909, læste samtidig teologi og østerlandske sprog, 1855 cand.theol., derefter fortsatte studier i oldsyriske håndskrifter, dr.phil. 1859, derefter var han manuduktør og lærer på Tangs Seminarium (i dag: Blågård seminarium), 1862-1863 forstander for Den danske Missionsskole, herefter fulgte igen nogle år med privat undervisning, 1869-1880 var han præst på landet på Sjælland, 1880-1886 sognepræst ved Helligåndskirken, 1886-1895 Holmens provst, 1895-1909 biskop over Sjællands Stift. 1870-1895 medlem af DMS' bestyrelse.
- 33 Peter Conrad Rothe, 1811-1902, cand.theol. 1833, 1840 lic.theol., 1843-1892 præst ved Vor Frue Kirke i København (i årene 1865-1892 som stiftsprovst), fra 1850 begyndte han at holde Bibellæsninger i København, var medlem af bestyrelsen for DMS 1867-1890.
- 34 Skrivelse af 25. januar 1889, Bestyrelseskorrespondance, DMS/RA.
- 35 Jens Vahl, 1828-1897, præst, missions- og personalhistoriker, cand.theol. 1854, herefter huslærer forskellige steder, 1856-1858 hjælpepræst i Farum, 1858-1864, hjælpepræst i Jetsmark, 1864-1869 res. kap. i Vor Frue, Aarhus og Aaby, 1869-1877 sognepræst i Nørre Snede og provst for Nørvang og Tørrild herreder, 1877-1884 sognepræst i Karrebæk, 1884-1897 sognepræst i Nr. Alslev. 1857 indsendte han afhandlingen »Kristendommens Udbredelse blandt Hedningerne« til forsvar for den teologiske licentiatgrad, men den blev forkastet. Medlem af DMS' bestyrelse 1870-1897, heraf formand 1889-1897. - Holms brev til Vahl af 12. januar 1889 (Vahls arkiv, Holms breve, RA). Holm har allerede skrevet til Vahl og sendt ham Løgstrups vurdering, inden Løgstrup den 21. januar gav sin tilladelse her til.
- 36 Brev af 21. januar 1889 fra Løgstrup til Holm, Bestyrelseskorrespondance, DMS/RA – heri giver Løgstrup sin tilladelse til, at Holm kan sende hans breve til Vahl.
- 37 Brev af 29. januar 1889 fra Vahl til Holm, Bestyrelseskorrespondance, DMS/RA.
- 38 Johan Vilhelm Beck, 1829-1901, cand.theol. 1854, under studiet kom han i Garnisonskirke hos N. G. Blædel, 1856-1865 kapellan hos sin far i Ubby ved Kalundborg, 1866-1874 sognepræst i Ørum-Ginnerup i Aarhus Stift,

- 1874-1901 sognepræst i Ørslev ved Slagelse. 1861-1901 var han medlem af Indre Missions bestyrelse, hvis formand han var 1881-1901. Sad i DMS' bestyrelse 1882-1898. – Brev af 27. februar 1889 fra Beck til Holm, Bestyrelseskorrespondance, DMS/RA.
- 39 Skrivelse af 15. marts 1889, Bestyrelseskorrespondance, DMS/RA.
- 40 Erik Høyer-Møller, 1818-1904, provst i Kølstруп, medlem af DMS' bestyrelse 1878-1889.
- 41 Breve af 21. marts 1889 og 26. marts 1889 fra Høyer-Møller til Holm, Bestyrelseskorrespondance, DMS/RA.
- 42 Brev af 6. april 1889 fra Løgstrup til Holm, Bestyrelseskorrespondance, DMS/RA.
- 43 BP, 1889, 8. maj, punkt 1, DMS/RA.
- 44 BP, 1889, 17. juni, punkt 1, DMS/RA.
- 45 »Beretning for 1888 fra Missionær Ihle«, DMB, 1889, april, 97-106.
- 46 Mødet fandt sted i dagene 18.-19. juni 1889.
- 47 BP, 1889, 18.-19. juni 1889, DMS/RA.
- 48 Vendsyssel Missionsforening, stiftet 14. september 1859 ved et møde i Hjørring, hvor biskop P. C. Kierkegaard prædikede (tidligere medlem af DMS' bestyrelse). Initiativtager til foreningen var Jens Vahl. Foreningen udviklede sig efterhånden til at være en paraply over 10 lokale missionsforeninger i Vendsyssel, og den var som sådan den største af kredsforeningerne under DMS.
- 49 Beck generaliserede i sin kritik vel vidende, at missionærerne H. P. Hansen, M. Andersen og S. F. Berg uden tvivl blev regnet for hørende til Indre Mission.
- 50 DMB, 1864, Tillægsblad nr. 6, 39-42.
- 51 Mødet afholdtes 2.-5. juli 1889 med deltagelse af flere præster fra Danmark.
- 52 Asschenfeldt-Hansen: *Naade over Naade*, København 1930, 95. Selv om Asschenfeldt-Hansens erindringsbog er fra 1930 og altså ligger 41 år efter begivenhederne, tillægger jeg dem historisk værdi, da de i indhold ligger på linje med Vahls samtidige referat fra mødet i Almindelig Kirke Tidende, 1889, 277-293.
- 53 Carl Christoph Julius Asschenfeldt-Hansen, 1856-1934, præst med tilknytning til Indre Mission, cand.theol. 1879, derefter huslærer. Han var kapellan i Halsted-Aunede 1880-1882, sognepræst i Sæby købstad 1882-1892, rejsepræst for Indre Mission 1892-1896 med bolig på Frederiksberg, sognepræst i Slemminge-Fjelde 1896-1904, i Nørre Nissum 1904-1914, tillige forstander for seminariet sst. 1906-1914 og for højskolen 1909-1911, sognepræst i Gjern-Skannerup 1914-1926; boede efter at have taget sin afsked til sin død i Langå, medlem af DMS' bestyrelse 1890-1916, medlem af Indre Missions bestyrelse og en række andre kirkelige bestyrelser, stort forfatterskab.
- 54 IMT, 1889/30, 473-476, udkommet 28. juli 1889.
- 55 Brevet er citeret hos A. Beck, 1922, bd. 2, 312-313. Brevet er udateret, men hører hjemme i foråret 1889.
- 56 BP, 1888, 29. maj, side 268
- 57 Løgstrups brev til Vahl, 15. december 1888, Vahls arkiv, Løgstrups breve, RA.
- 58 Løgstrup til Vahl den 14. november 1888, Vahls arkiv, Løgstrups breve, RA.
- 59 Brev af 30. januar 1889 fra Løgstrup til Vahl, (Vahls arkiv, breve fra Løgstrup, RA, Løgstrups ortografi). Man kan ikke afvise, at Løgstrups holdning til Ihles afskedigelse kan have en forbindelse med en vis angst for, at Ihle ville kunne komme til at stå i vejen for Løgstrups drøm om at blive rejsepræst og dermed blive løst fra embedet i Helligsø-Gettrup.
- 60 Løgstrup til Vahl den 29. september 1889, Vahls arkiv, Løgstrups breve, RA.
- 61 Vahl havde i efteråret 1888 foreslået Løgstrup i et privat brev, at Løgstrup skulle overtage ledelsen efter Holm, hvilket Løgstrup vægrede sig ved »jeg kan alt for lidt, om end jeg har let ved at opfatte og lære; men min slette hørelse, karakter, villie osv. da må jeg spørge: er dette rigtigt for Herren« (Brev fra Løgstrup til Vahl af 14. november 1888, Vahls arkiv, Løgstrups breve, RA).
- 62 Brev af 16. juni 1898 fra Holm til Løgstrup, offentliggjort i Kirkehistoriske Samlinger, 2016, 272.
- 63 Brevet er udateret, blot med angivelsen 1889, men det bærer tydeligt præg af at være skrevet umiddelbart efter hjemkomsten fra Norge. Brevet findes i Løgstrups arkiv, Protokol, 77, med overskriften: Breve til Pastor Holm i Gladsaxe 1889, Løgstrups arkiv i RA.
- 64 Løgstrup er helt anderledes klar i sin kritik af Kalkar og dennes formandstid, i et brev til Vahl af 2. februar 1889, (Vahls arkiv, Løgstrups breve, RA): »Dr. Kalkars ledelse

- og skikkelse synes mig på missionsområdet at svare til Mynsters på kirkeområdet: koldt, formelt, stivnende i ydre former«.
- 65 J. Clausen: Ledelsen af den danske Missionsvirksomhed, Kjøbenhavn 1870.
- 66 Henry Braëm Ussing, 1855-1943, blev 1877 cand.theol. hvorefter han rejste på studierejse i Tyskland. Derefter manuduktør inden han 1881-1882 igen rejste på studierejse, denne gang til England, Tyskland og Italien. 1882-1891, sognepræst i Vejby ved Aarhus, 1891-1915 sognepræst ved den nye Jesuskirke i Valby, 1915-1933 stiftsprovst ved Vor Frue Kirke, København; blev 1883 lic.theol. senere konverteret til dr.theol. på afhandlingen *Den christelig Vished. Apologetiske Undersøgelser*. 1887-1890 var han forstander for DMS' missionskole. Ussing var den teologiske hovedkraft bag oprettelsen af Københavns Kirkefond.
- 67 Skrivelse af 9. august 1889 til hele bestyrelsen
- 68 Mødets dato er usikker, men må sandsynligvis have været enten den 9. eller 14. august 1889. Der er ikke ført protokol over dette møde, og mødet kendes kun ud fra et brev dateret august 1889 fra O. C. Ipsen på vegne af flere bestyrelsesmedlemmer til Holm, Bestyrelseskorrespondance, DMS/RA
- 69 Anders Andersen Stubkjær, 1824-1902, dansk husmand og indremissionær, sad i Indre Missions bestyrelse 1869-1902 og i DMS' bestyrelse 1883-1898.
- 70 Ole Carl Ipsen, 1831-1897, da. præst i Assens, ungdomsven med Vilhelm Beck, sad i DMS' bestyrelse 1884-1897.
- 71 Brev af 19. august 1889 fra Løgstrup til Holm, Løgstrups arkiv i RA, Protokol, 78.
- 72 Carl Viggo Gøtzsche, 1833-1901, cand.theol. 1855, derefter manuduktør og udenlandsrejse, 1861-1868 kateket i Fredericia, 1868-1875 sognepræst i Sæby-Gershøj i Sjællands Stift, 1875-1895 sognepræst ved Sct. Michaelis Kirke i Fredericia, 1895-1901 biskop over Ribe Stift. Gøtzsche stod Indre Mission nær (han var studiekammerat med Beck), men søgte at holde sig fri af retningerne. Var medlem af DMS' bestyrelse 1896-1901 og formand 1897-1901.
- 73 BP, 1889, 25. september, punkt 15 og 16, DMS/RA
- 74 Den trykte indbydelse, der var personlig, blev udsendt 29. august 1889 og indeholdt en fyldig dagsorden, indklæbet i BP, 1889, for 9. oktober 1889, DMS/RA
- 75 Den indbudte kreds var identisk med den kreds, som de fem bestyrelsesmedlemmer havde krævet i deres brev til Holm, jf. note 68
- 76 Repræsentant- eller Forhandlingsmøder 1889-1890, arkiv nr. A 65 »Liste over de til Fredericiamødet Indbudne«, DMS/RA
- 77 Hans Mathias Fenger, 1850-1930, 1873 cand.theol., derefter alumne på Ehlers kollegium med fortsatte studier, 1878-1880 kateket ved Sankt Stefans kirke, 1880-1888 res. kap. ved Vor Frelers kirke, 1888-1900 res. kap. ved Garnisons kirke, 1900 Holmens provst og 1915 kgl. konfessionarius. 1881 redaktør af Dansk Missionsblad. Sad i en årrække i bestyrelsen for Dansk Bibelselskab, Københavns Indre Mission og Sømandsmissionen.
- 78 John Lazarus, 1848-1925, indisk missionær i DMS 1881-1914, 1915 udnævnt til dr.theol. ved et amerikansk universitet, grundlægger af og redaktør for det mest udbredte kristne ugeblad, The Christian Patriot 1891-1917.
- 79 BP, 1889, 11. oktober, punkt 5, DMS/RA.
- 80 BP, 1906, 11. december, punkt 23, DMS/RA.
- 81 BP, 1907, 30. juli, punkt 40, DMS/RA.
- 82 BP, 1908, 26. november, punkt 16, DMS/RA.
- 83 Brev fra Løgstrup til Busch af 24. april 1908, Bestyrelseskorrespondance 1908, mappe: »Løgstrups fratræden« – og Brev af 20. april 1908 fra Busch til samtlige bestyrelsesmedlemmer, jour. Nr. B 180/8, Bestyrelseskorrespondance 1908, mappe: »Løgstrups fratræden«, DMS/RA.
- 84 Herman Axel Emil Otto Busch, 1854-1937, 1879 cand.theol., sognepræst en del steder rundt om i landet, blandt andet 1882-1888 i Horne-Asdal i Vendsyssel, 1893-1901 i Bøvling-Flynder i Vestjylland, 1901-1908 ved Vor Frue i Odense (og var i samme periode medlem af Indre Missions bestyrelse), 1908-1911 lønnet formand/sekretær i DMS, 1911-1914 sognepræst ved Sions kirke i København, 1914-1925 sognepræst i Vallensbæk. Han blev regnet for at være en af Indre Missions mest markante forkyndere. Var medlem af DMS' bestyrelse 1898-1935 og formand i årene 1904-1935.
- 85 BP, 1922, 4. februar, punkt 18, - og BP, 1924, 26.-27. november, punkt H-69, DMS/RA.

Litteratur

Asschenfeldt-Hansen, C. 1930. *Naade over Naade*. København.

Blauenfeldt, Louis. 1918. *Provst Jens Vahl*. København.

Ihle, Adalbert. 1889. *Aaben Redegjørelse for Siloam og Ihle*. Kjøbenhavn.

Nielsen, Harald. 2016. »In Memoriam«. *Kirkehistoriske Samlinger*, 2016: 268-303.

Nielsen, Harald. 1978. *Redegørelse angaaende Missionær Ihle* (DMS' bestyrelses redegørelse). *Nordisk Missions Tidsskrift* 1978: 86-94.

Anvendte arkiver

Det Danske Missionselskabs arkiv i Rigsarkivet, nr. 10.162 (forkortet DMS/RA)

Løgstrups, J. Th. N., privatarkiv i Rigsarkivet, nr. 6998

Vahls, Jens og hustru Emilies privatarkiv i Rigsarkivet, nr. 6486

Forkortelser

BP DMS' bestyrelsesprotokol

DMB Dansk Missionsblad

IMT Indre Missions Tidende

Forfatter

Harald Nielsen

Gyngemose Parkvej 7,4 th

2860 Søborg

harald2860nielsen@gmail.com

Artiklen er blevet godkendt ved en redaktions-
uafhængig fagfælle vurdering.